

ŘÍMSKÉ DIVADLO

*Vrchol a zánik
antického divadla*

Václav Cejpek / TAPDAV / 18. 12.
2015

Římské divadlo - literatura

- *Literatura*
- **Stehlíková, Eva.**
ANTICKÉ DIVADLO.
Praha : Nakladatelství Karolinum, 2005.
- **Stehlíková, Eva.**
ŘÍMSKÉ DIVADLO.
Praha : Koniasch Latin Press, 1993.

Římské divadlo

- Řím založen cca kolem r. 750 př. Kr. (Romulus a Remus)
  - republika
  - císařství
  - rozhodující evropská velmoc
- obliba řeckých divadelních představení (vojáci)
- např. města Tarent a Syrakusy – místa pro poznání rozvinuté řecké (helénské) kultury
- římské divadlo – řecké vzory a řecký vliv (napodobenina)

Římské divadlo

ŘÍMSKÉ SLAVNOSTI spojené s hrami:

- **Ludi Romani** – k poctě boha Jupitera
4. – 19. září
- **Ludi plebeji** (Lidové hry, rovněž k poctě Jupitera) *listopad*
- **Ludi Megalenses** (k poctě Velké Matky – maloasijská Kybele)
- **Ludi Cereris** (k poctě Ceres – bohyně úrody a plodnosti) *12. – 19. dubna*
- **Ludi privati** (soukromé hry – triumfy, pohřby, zasvěcení...)

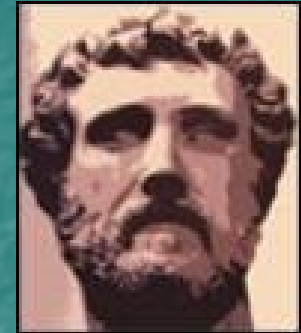
Římské divadlo

■ SOUČÁSTI A ORGANIZACE SLAVNOSTNÍCH HER

- ludi scaenici (scénické hry)
- závody vozatajů
- gladiátorské zápasy
- dostihy – štvanice zvířat aj.

Římské divadlo

- **Vznik římského divadla**
r. 240 př. Kr.

- **Livius Andronicus**

cca 284 př. Kr. – cca 204 př. Kr.

- Řek – po bitvě u Tarenta prodán do otroctví do Říma; posléze *propuštěnec* – domácí učitel
- přeložil do latiny *Odysseu* („*Odusia*“)
- překlad (autorství? adaptace?) jedné řecké tragédie a jedné řecké komedie pro **Ludi Romani** (Římské hry) r. 240 př. Kr.

Římské divadlo

- **etruské vlivy:**
  - mimetické tance, písně, dialogické, mimické, gestické prvky...
  - *Etruskové – národ sídlící na západě Itálie (8 . – 4. stol. př. Kr.)*

Římské divadlo

- **dominus gregis** (*doslova „pán skupiny“*)
intendant a ředitel divadelní skupiny
  - nese finanční odpovědnost
  - „režisér“
  - divadelní skupina
    - několik herců
    - hudebníci
    - pomocníci
    - technika

Římské divadlo

■ **herci**

- ženské role hrají muži
- herci – většinou propuštěnci, otroci, cizinci (Řekové), výjimečně svobodní římstí občané

Římské divadlo – divadelní prostor

- **divadelní prostor**
  - nejprve: dřevěná divadla
    - byla stržena po každém představení
  - později kamenná divadla:
    - **Pompejovo divadlo** (55 př. Kr.)
    - **Marcellovo divadlo** (13 př. Kr.)
    - **Balbovo divadlo** (13 př. Kr.)

Martovo pole v Římě

Václav Cejpek / TAPDAV / 18. 12.
2015

Pompejovo divadlo (model)

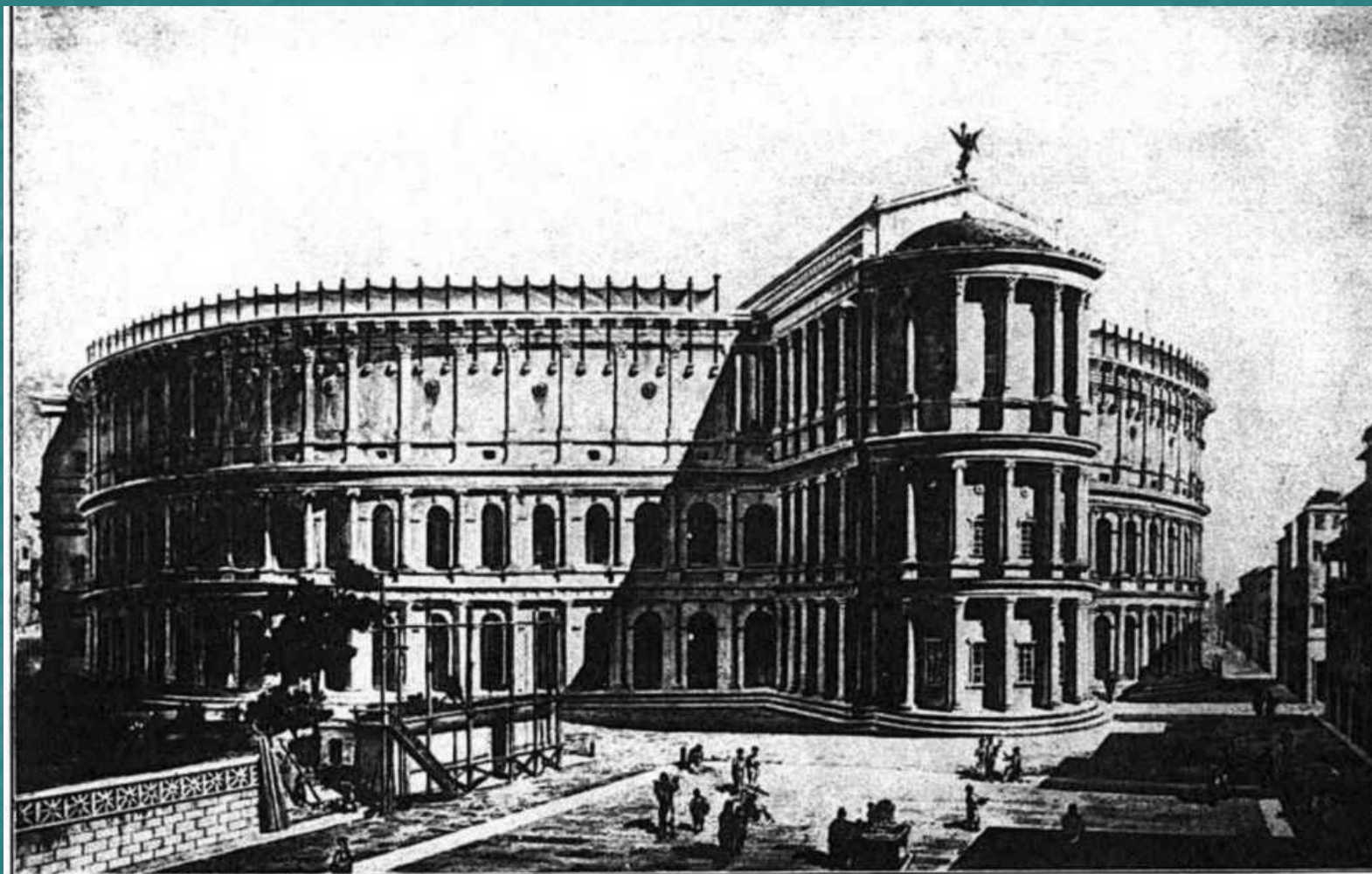

Václav Cejpek / TAPDAV / 18. 12.
2015

Pompejovo divadlo

- zahájení – slavnostní hry
  - 600 lvů, 410 panterů, 18 slonů, 1 nosorožec...
- cca 10 tis. diváků (možná i více)
- součástí stavby – chrám Venuše Vítězné na horním okraji hlediště proti scaene

Pompejovo divadlo

Václav Cejpek / TAPDAV / 18. 12.
2015

Pompejovo divadlo

DAS THEATER DES POMPEJUS MIT DEM TEMPEL DER VENUS VICTRIX. VON AD. SCHILL.

Václav Cejpek / TAPDAV / 18. 12.
2015

Římské divadlo – divadelní prostor

- **stavba na rovině** – konstrukce (nikoliv ve svahu)
  - výška kolem 33 m (Marcellovo divadlo)
- **cavea** (hlediště)
- **orchestra** (půlkruhová)

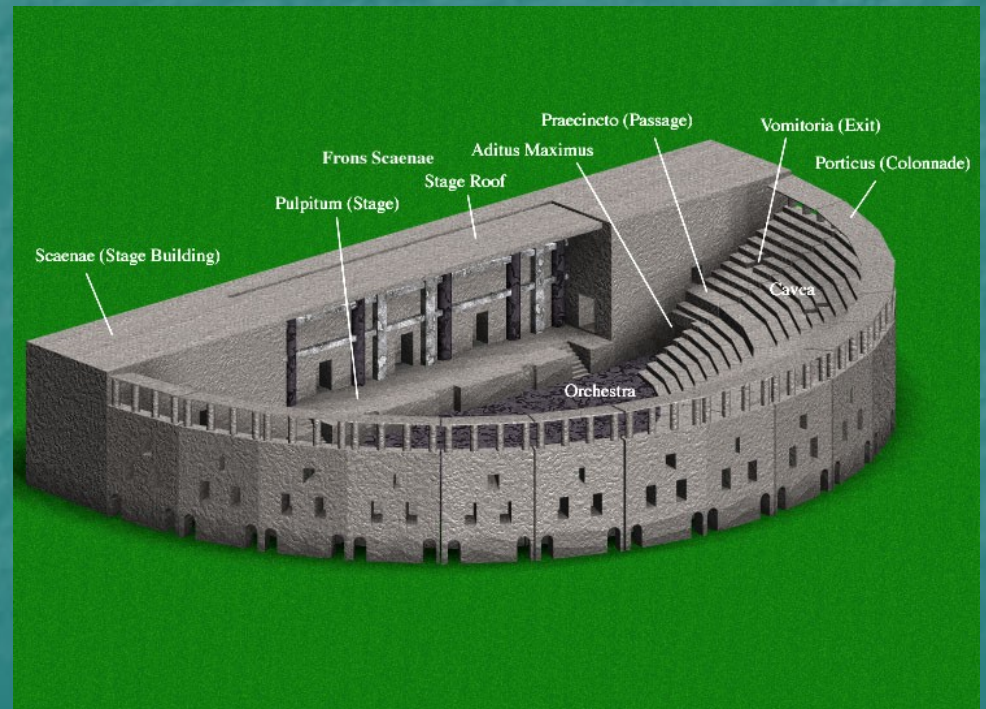
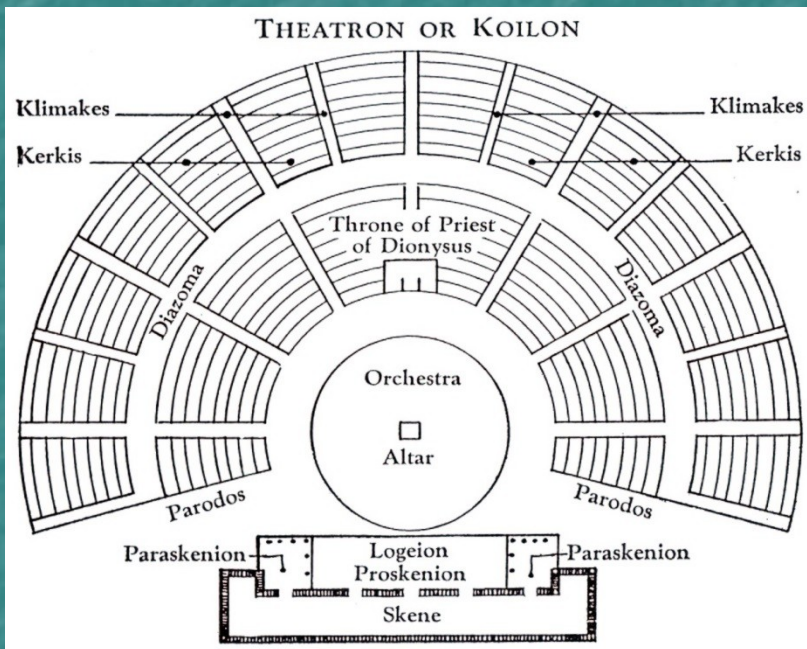
Římské divadlo – divadelní prostor

- **scaena** (frons scaenae)
  - vysoká mohutná budova
  - frontální fasáda – bohatě zdobená
- **proscenium (pulpitum)**
  - mělké jeviště
  - dlouhé 30 – 60 m
- **opona**
  - novinka římského divadla
  - oddělovala hlediště a jeviště
  - opona se na počátku spouštěla dolů
  - menší opony k zahalení částí jeviště

DAS THEATER DES POMPEJUS MIT DEM TEMPEL DER VENUS VICTRIX. VON AD. SCHILL.

Srovnání řeckého a římského typu divadla

Římské divadlo

■ **představení, herci...**

- hrálo se bez masek, později s maskami
- kostýmy – podle současné řecké módy (v helénském duchu)
- kothurny (podrážka až 20 cm)
- onkos (obloukovitý nástavec na vlasy nad čelem)

Římské divadlo

- diváci
  - volný vstup, divadlo pro každého
  - občané, otroci, chudí, bohatí, ženy, muži děti...
  - touha bavit se, nikoliv vnímat umění
  - konkurence jiných podívaných
  - proletarizace Říma → tendence k nenáročným, zábavným žánrům

Crepidata/ Lucius Aeneus Seneca

- Medea
- Phaedra
- Hercules
- Agamemno
- Oedipus
- Phoenissae (Foiničanky)
- Thyestes
- (...)

Crepidata/ Lucius Aeneus Seneca

- vliv Senecových tragédií na vývoj evropské tragédie v renesanci (latinsky psaná dramata – Itálie)
- vliv řeckých tragédií mnohem později (jazyková bariéra – neznalost staré řečtiny)

Palliata / Plautus - 1

■ Titus Maccius Plautus

cca 251 – 184 př. Kr.

- podle řeckých vzorů – nová attická komedie (Menandros)
- 21 dochovaných komedií
- bujnost
- živý lidový jazyk – obhroublost, bohatá obraznost
- situační humor
- zpěvní a hudební vložky

Palliata / Palutus - 2

- **Amfitryon**
- **Komedie o hrnci** (Aulularia)
- **Komedie o strašidle** (Mostellaria)
- **Chlubivý voják** (Miles gloriosus; Shakespeare – Falstaff)
- **Blíženci** (Menaechmi; Shakespeare – Komedie o mylů)
- **Pseudolus, Lišák Pseudolus**
- **(...)**

Palliata / Terentius - 1

■ Publius Terentius Afer

cca 190 – 159 př. Kr.

- otrok – propuštěn
- uhlazenější náměty i jazyk (latina aristokratických a vzdělaných kruhů)
- komedie nemají tak jednoznačné typy – individualizace postav
- všední život lepších kruhů
- mluvené drama – bez zpěvních vložek
- prology – uvádí své zdroje, komentuje...
- 6 komedií zachováno

Palliata / Terentius - 2

- **Dívka z Andru**
- **Kleštěnec**
- **Formio**
- **Bratři**
- **Tchýně**
- **Sebetrýznitel**

MIMUS / 1 (řecky „mimos“)

- mimus = „napodobující“
- délka 30 – 60 minut
- lidový, drsně komický žánr
- obscénnost, erotické scény, hrubé výrazy
- improvizace
- akrobatické vsuvky, zpěv, tanec
- ovládl římské jeviště po ústupu tragédie a komedie (od 1. st. př. Kr.)
- vliv na středověké komediální žánry a na *commedia dell'arte*

MIMUS / 2

- náměty ze všedního života spodních vrstev
  - milostné zápletky
  - svatby
  - manželská nevěra
  - nářky na aktuální politickou situaci
  - travestie mýtů
(*travestie = posměšná satirická varianta*)
- ženské role hrály ženy
- rutinované typové herectví, improvizace
- hraje se bez masky

PANTOMIMUS / 1

- pantomimus = „vše napodobující“
- od r. 22 př. Kr.
- taneční quasidramatická forma
- odloučení pohybové napodobovací složky a textu
- jediný herec v různých kostýmech a maskách hraje všechny role
- chór nebo sólový recitátor mluví / zpívá, orchestr hraje
- tanec – gesta – mimika
- co se uvádí: především vrcholné scény tragédií
  - vypjaté emoce, krvavé scény, dramaticčnost...

PANTOMIMUS / 2

- hlavní hledisko – zájem publika, atraktivita, literární kvality jdou stranou
- vysoké nároky na představitele –
  - fyzická kondice (sic – diety!) a trénovanost
  - rozhled v mytologii
  - schopnost pohotové improvizace
- herec-pantomimus byl hlavním hybatelem a tvůrcem žánru pantomimus

FLYÁCKÁ FRAŠKA / 1

- jihoitalsko-řecká lidová fraška
- improvizace
- travestie mýtů, parodie tragických látek
- herci:
  - ošklivé masky
  - vycpané postavy
  - fallos

FLYÁCKÁ FRAŠKA / 2

- flyácké vázy – malby výjevy z divadelních představení

ATELLANA, ATELLÁNSKÁ FRAŠKA / 1

- Atella, město v Kampánii
- krátká improvizovaná hra
- etruský a řecký vliv (flyácká fraška)
- drsná komika, přehnaná gesta
- jazyková hrubost (venkovský dialekt),
- pevný rejstřík typů:
  - Maccus (žravý nenasytný hlupák)
  - Bucco (buclatý holohlavý šašek)
  - Pappus (prostoduchý, lakomý a chlípný stařec)
  - Dossenus, Manducus (nenasytný hrbatý chytrák)

ATELLANA, ATELLÁNSKÁ FRAŠKA / 2

- témata:
  - každodenní situace
  - erotika
  - rodinné události (svatba, úmrtí, spory o dědictví apod.)
  - kontrast venkov – město (venkované jako hloupí prost'áčci atd.)
  - travestie mýtů
  - vrchol v letech 100 – 80 př. Kr., pak ústup (vítězí mimus, pantomimus)

Římské divadlo

- **úpadek římského divadla**
  - pokleslé divadelní formy (mimus, pantomimus)
  - samoučelné exhibice

Římské divadlo

■ křesťanství

- původně malá sekta
  - Konstantin – edikt milánský r. 313
  - r. 393 oficiální státní náboženství, útlum divadelní činnosti
  - sv. Jan Zlatoústý, sv. Cyprián, Tertulianus – ostré výpady proti divadlu
-
- několikrát opakovaný zákaz divadla v Římské říši

Římské divadlo

- **rozpad římského impéria**
  - r. 395 rozdělení na západořímskou a východořímskou říši (po smrti císaře Theodosia I.)
  - **r. 476 zánik západořímské říše** (barbaři – Visigóti aj.)
  - trvá východořímské impérium pod názvem Byzantská říše – rozsáhlé divadelní aktivity